

Ο θεσμός της οικογένειας στα νέα σχολικά βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου του Δημοτικού Σχολείου

Θωμάς Μπαμπάλης & Μαρίνα Βλαχαντώνη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο της μελέτης, επιδιώκεται να ερευνηθεί η παρουσία του θεσμού της οικογένειας και των μελών της στα νέα σχολικά εγχειρίδια Γλώσσας και Ανθολογίου, όλων των τάξεων του Δημοτικού σχολείου, σε σχέση με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και τα αντίστοιχα Αναλυτικά Προγράμματα.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η παρουσίαση του θεσμού της οικογένειας κατέχει ικανοποιητική θέση. Η οικογένεια, και δη η πυρηνική της μορφή, παρουσιάζεται επαρκώς. Ωστόσο, η παρουσίαση άλλων μορφών οικογενειών, όπως, για παράδειγμα, της μονογονεϊκής, δεν είναι ανάλογη με την αυχεντική συχνότητα της σύγχρονης κοινωνίκης πραγματικότητας.

Εισαγωγή - Ανασκόπηση ερευνών

Η οικογένεια αποτελεί, διαχρονικά, το βασικό κύτταρο συγκρότησης των ανθρωπίνων κοινωνιών. Για να προσδιοριστεί ο ρόλος της και για να γίνει κατανοητός ο σκοπός της (Κατάκη, 1998), θα πρέπει να εξετασθεί ως κοινωνικός θεσμός (Τσαούνης, 1984) που ακολουθεί τους ρυθμούς εξέλιξης της κοινωνίας, αλλά και που επηρεάζεται μέσω της εφαρμογής προσωπικών επιλογών και εκφράσεων. Ταυτόχρονα είναι και βιοψυχοκοινωνικό σύστημα που έχει τα χαρακτηριστικά ομάδας και στηρίζεται στις αλληλεπιδράσεις και αλληλεξαρτήσεις των μελών του, καθώς και προϊόν των διαχρονικών, ιστορικών, κοινωνικο-οικονομικών και πολιτισμικών μεταβολών (Μπαμπάλης, 2005α· Μπαμπάλης, 2005β· Αρχοντόγλου, 2005).

Κατά τον Τσιάντη (1993), η οικογένεια είναι ένας θεσμός με τη δική του κουλτούρα και τους δικούς του ειδικούς τρόπους για την αντιμετώπιση της ζωής και αποτελείται από άτομα των οποίων η συμπεριφορά και η εμπειρία επηρεάζεται από ένα σύστημα αλληλοδιαπλεκόμενων σχέσεων. Παράλληλα τα άτομα-μέλη της οικογένειας έχουν συγκεκριμένα και βαθιά ριζωμένα χαρακτηριστικά ή εσωτερικές σχέσεις.

Στο άρθρο 16/3 της Παγκόσμιας Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρεται: «*Η οικογένεια είναι η φυσική και θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας και χρειάζεται να προστατεύεται από την κοινωνία και το κράτος*» (Βικιπαίδεια).

Η οικογένεια επιτελεί συγκεκριμένες λειτουργίες. Κατά τον Τσαούνη (1984: 439), οι βασικοί σκοποί και λειτουργίες που επιδιώκονται είναι η βιολογική αναπαραγωγή της κοινωνίας, η ανατροφή των απογόνων, η εκπαίδευση και η αγωγή τους, η αμοιβαία προστασία των ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με συγγενικούς δεσμούς. Η Μουσούρου (1993: 19) συνοψίζει τις λειτουργίες της οικογένειας σε τέσσερις κατηγορίες: α) αναπαραγωγικές, β) οικονομικές, γ) εκπαιδευτικές και δ) ψυχολογικές. Αυτές οι λειτουργίες δεν παραμένουν σταθερές, αλλά, καθώς η κοινωνία εξελίσσεται, διαφοροποιούνται και γίνονται προοδευτικά λιγότερες.

Εξετάζοντας την οικογένεια μέσα στην πορεία του χρόνου διαπιστώνεται ότι αυτή μεταβάλλεται και παίρνει διάφορες μορφές επηρεαζόμενη από οικονομικές-κοινωνικές συνθήκες, την αστικοποίηση του πληθυσμού, αλλά και από ιδιαίτερες ατομικές συνθήκες (επαγγελματικούς λόγους, χαμός κάποιου μέλους, κτλ.). Επομένως, η πολυμορφία του θεσμού είναι αναμενόμενη όταν κανείς εξετάσει την πορεία της μέσα στο χρόνο (Μπαμπάλης 2005β).

Η πυρηνική μορφή είναι η επικρατέστερη μορφή οικογένειας στις μέρες μας, αλλά συνυπάρχει και με άλλες μορφές οικογένειας όπως τη διευρυμένη, τη μονογονεϊκή, την ανάδοχη, την αναδημιουργούμενη κ.α., αφού οι σύγχρονες κοινωνίες εμφανίζουν μεγάλη ρευστότητα όσον αφορά τις ανάγκες, τις αξίες, τους θεσμούς και κυρίως τις επιλογές.

Γενικά, η ελληνική οικογένεια βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο, διατηρεί τη συνοχή της και τον οικογενειοκεντρικό της χαρακτήρα, ενώ ακολουθεί με κάποια καθυστέρηση και με διαφορετικό ρυθμό το δυτικοευρωπαϊκό μοντέλο οικογένειας (Μαράτου-Αλιπράντη, 1998).

Ειδικότερα, ως προς το προς εξέταση θέμα, είναι χρήσιμο να αναφερθούν οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με την παρουσίαση του θεσμού της οικογένειας στα σχολικά εγχειρίδια.

Η Φραγκουδάκη (1978) εξετάζει τα αναγνωστικά βιβλία του Δημοτικού Σχολείου (για την Α' και Β' τάξη τα αναγνωστικά του 1954, για τη Γ' τάξη το αναγνωστικό που ενέκρινε η δικτατορία και για τη Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεις τα αναγνωστικά του 1965). Μέσα από τη μελέτη της διαπιστώνεται ότι τα δύο βασικά ζεύγη που κυριαρχούν στα αναγνωστικά ως προς το θέμα της οικογένειας είναι: οικογένεια—σεβασμός και οικογένεια—φυσικός θεσμός. Η οικογένεια που παρουσιάζεται στα τότε αναγνωστικά, η οικογένεια πρότυπο, είναι με απόλυτη ανελαστικότητα, η παραδοσιακή, πατριαρχική οικογένεια. Το κύρος των μελών της καθορίζεται βασικά από το φύλο και σε δεύτερη κατάταξη από την ηλικία. Υπάρχουν αναφορές στη μονογονεϊκή οικογένεια και μάλιστα σε αυτή που προέρχεται από χηρεία, όπου η μόνη γυναίκα αναγκάζεται να δουλέψει από ανάγκη για να επιβιώσει οικονομικά. Η έρευνα αφορά βιβλία που στο σύνολό τους δεν διδάσκονται στο σχολείο

σήμερα, σκιαγραφούνται όμως οι αξίες, οι ιδέες και οι αντιλήψεις των αναγνωστικών της συγκεκριμένης περιόδου.

Στην έρευνα της Γεωργίου-Νίλσεν (1980), στα αναγνωστικά εκείνης της περιόδου, η οικογένεια παρέμενε μια στενά συνδεδεμένη ομάδα αποτελούμενη από τον μπαμπά, τη μαμά, δύο συνήθως παιδιά (ένα αγόρι, ένα κορίτσι) και σχεδόν πάντα τον παππού και/ ή τη γιαγιά, με βασικό συνδετικό στοιχείο την αγάπη και την αμοιβαία φροντίδα. Η μονογονεϊκή οικογένεια εμφανίζεται τόσο μετά από το χωρισμό, όσο και μετά από χηρεία, ή σε άλλη περίπτωση μετά από ξενιτεμό. Διαπιστώνεται η προσπάθεια των βιβλίων να παρουσιάσουν στους μαθητές του Δημοτικού περισσότερα από ένα πρότυπα της οικογένειας, όμως η σύνθεση και η ιδεολογία τους παραμένουν αμετάλλακτες, όπως και οι ρόλοι που ανατίθενται σε καθένα από τα μέλη της.

Η Κανταρτζή (1991), στη διαχρονική έρευνα των αναγνωστικών βιβλίων του δημοτικού σχολείου, όσον αφορά την οικογένεια επισημαίνει ότι, παρ' όλο που τα διαζύγια παρουσιάζαν αυξητική συχνότητα, το θέμα αποσιωπάται, ενώ η ζωή στις οικογένειες με έναν γονέα δεν παρουσιάζεται εκτός από μια περίπτωση που η μητέρα έχει πεθάνει. Διαπιστώνει ότι στα παλαιότερα αναγνωστικά η αναφορά στις μονογονεϊκές οικογένειες ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, ενώ όπου αναφερόταν ήταν για την περίπτωση μονογονεϊκής οικογένειας μετά από χηρεία. Η ερευνήτρια αναφέρει ότι η ιδανική κατάσταση για τις οικογένειες, όπως αναφέρονται στα αναγνωστικά, διαφέρει από την πραγματικότητα και έτσι αρκετά παιδιά βρίσκουν δυσκολίες στην πορεία κοινωνικοποίησής τους και πιθανά νιώθουν κατώτερα κάνοντας συγκρίσεις με το δικό τους σπιτικό.

Ο θεσμός της οικογένειας στα σχολικά βιβλία είναι το θέμα της έρευνας του Βαγιάνου (1992), ο οποίος εξετάζει το θεσμό της οικογένειας στα βιβλία των Θρησκευτικών και της Ιστορίας της Γ' Δημοτικού. Η έρευνα εστιάζει στην οικογένεια ως φορέα κοινωνικών, ηθικών και πολιτισμικών αξιών και κυρίως στην προσληπτικότητα των δεδομένων αυτών από το μαθητή. Ο θεσμός της οικογένειας παρουσιάζεται στα συγκεκριμένα εγχειρίδια με ικανοποιητική πυκνότητα περιστατικών και πληροφοριών.

Προκειμένου λοιπόν να διαπιστωθεί εάν το σχολείο προβάλλει το θεσμό της οικογένειας, εάν αναφέρεται στα πρόσωπα που την αποτελούν ή εάν αναλύει τις μορφές της βιοηθώντας προς την κατεύθυνση της αποδοχής τους και κατ' επέκταση εάν συμβάλλει στην ομαλή ένταξη των παιδιών στο σχολείο και γενικότερα στην κοινωνία, κρίθηκε αναγκαίο να ερευνηθεί η συχνότητα και ο τρόπος αναφοράς του θεσμού της οικογένειας και των μορφών της στα νέα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας και του Ανθολογίου του Δημοτικού Σχολείου, που δόθηκαν στους μαθητές/τριες, στην πλειονότητά τους, το σχολικό έτος 2006–2007 (εκτός από το Ανθολόγιο Ε' & ΣΤ' που είχε δοθεί προγενέστερα και τα βιβλία Γλώσσας των Β' και Δ' τάξεων που δόθηκαν το επόμενο σχολικό έτος).

Επιλέχθηκε να αναλυθούν όλα τα τεύχη των βιβλίων της Γλώσσας και του Ανθολογίου των έξι τάξεων, συνολικά 17 τεύχη Γλώσσας και 3 βιβλία Ανθολογίου για τις Α' & Β', Γ' & Δ', Ε' & ΣΤ' τάξεις.

Το γλωσσικό μάθημα περιλαμβάνει τις ενότητες: λεξιλόγιο, γραμματική, διαχείριση της πληροφορίας, προφορικό λόγο, γραπτό λόγο που περιλαμβάνει ανάγνωση, γραφή και παραγωγή γραπτού λόγου, λογοτεχνία.

Για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης αναζητήθηκε στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και στα αντίστοιχα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών όλων των μαθημάτων αν περιλαμβάνονται στους γενικούς και ειδικούς στόχους αναφορές στις μορφές οικογένειας. Στο σκοπό της διδασκαλίας του μαθήματος της Ελληνικής Γλώσσας, όπως αυτός περιγράφεται στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας για το Δημοτικό Σχολείο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002, τόμος α'), αλλά και στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών της Ελληνικής Γλώσσας δεν προβλέπεται αναφορά στο θεσμό της οικογένειας και σε σχετικά με αυτόν ζητήματα. Ωστόσο, από την προσεκτική ανάγνωση των Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. των μαθημάτων της Μελέτης Περιβάλλοντος και της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, καθώς και των προτεινόμενων διαθεματικών σχεδίων εργασίας και των προεκτάσεών τους στα άλλα μαθήματα και μεταξύ αυτών στη Γλώσσα, γίνεται σαφές ότι στα πλαίσια της διαθεματικότητας και της οριζόντιας διασύνδεσης της διδακτέας

ύλης οι έννοιες της οικογένειας, οι μορφές και η εξέλιξή της θα πρέπει να αναλύονται και στο μάθημα της Γλώσσας. Ενδεικτικά παραθέτουμε:

Στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής Ι. Δημοτικό (όπ. ανωτέρω: 288) και στους Ειδικούς Σκοπούς μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι οι μαθητές επιδιώκεται: «*Να αποσαφηνίσουν έννοιες και να αποκτήσουν γνώσεις για την άμεση και ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα. Να εξετάζουν τα θέματα της κοινωνικής πραγματικότητας λαμβάνοντας υπόψη όλες τους τις διαστάσεις (κοινωνική, οικονομική, πολιτική κλπ.).*

Από την ενότητα των στόχων της Ε' τάξης ενδεικτικά αναφέρουμε (όπ. ανωτέρω: 288):

**Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες,
Διαθεματικά σχέδια εργασίας**

Στόχοι	Θεματικές Ενότητες (διατιθέμενος χρόνος)	Ενδεικτικές Δραστηριότητες
<i>To άτομο και η κοινωνία</i>		
<p><i>Οι μαθητές επιδιώκεται:</i> <i>Να αναλύσουν τη δομή και τη λειτουργία της οικογένειας, τους ρόλους και τις σχέσεις των μελών της.</i> <i>Να συνειδητοποιήσουν τις ανάγκες που ικανοποιεί η οικογένεια και τη σημασία της για την ανάπτυξη του ατόμου και της κοινωνίας.</i></p>	<p><i>Η οικογένεια</i> <i>Η σημασία της οικογένειας για το άτομο.</i> <i>Μορφές οικογένειας (διαχρονικά, σε άλλους τόπους).</i> <i>Η ικανοποίηση των ατομικών και κοινωνικών αναγκών μέσα από την οικογένεια: σωματική υγεία και ασφάλεια (αγωγή υγείας), οικονομική ασφάλεια (ρόλοι μελών – πατέρας, μητέρα, αδέρφια, ευρύτερη οικογένεια – αγωγή καταναλωτή) συναισθηματική ασφάλεια (ρόλοι, σχέσεις, αλληλεπίδραση).</i></p>	<p><i>Οι μαθητές:</i> <i>Διενεργούν μικρή έρευνα στο οικογενειακό τους περιβάλλον μέσα από συνεντεύξεις με μεγαλύτερους, σχετικά με την κατανομή των ρόλων (π.χ. επαγγελμάτων) κάθε μέλους στην οικογένεια, τον τρόπο ικανοποίησης των αναγκών, τον ελεύθερο χρόνο κτλ.</i> <i>Καταγράφουν και παρουσιάζουν τα στοιχεία που συγκέντρωσαν με κείμενα, πίνακες και γραφήματα και συζητούν (Γλώσσα, Μαθηματικά).</i></p>

Στα προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας (όπ. ανωτέρω, 291) διακρίνουμε:

Θέμα: Η οικογένεια στον κόσμο: Οργάνωση ομαδικών εργασιών με στόχο τη συλλογή πληροφοριών για το θεσμό διαχρονικά και διακρατικά, την ανεύρεση και σύγκριση εικόνων, κειμένων και τραγουδιών, την παρουσίαση των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων των μελών της οικογένειας, την άσκηση των ρόλων των μελών της κ.λ.π. Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες: *Χώρος–Χρόνος, Ομοιότητα–Διαφορά, Εξέλιξη, Μεταβολή, Σύστημα κ.λπ.* Προεκτάσεις: *Στη Γλώσσα, τη Γεωγραφία, την Ιστορία, την Αισθητική Αγωγή, τη Μουσική.*

Από τη μελέτη των σχετικών Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ. του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής διαπιστώνεται ότι γίνεται αναφορά στην οικογένεια και στις μορφές της που θα πρέπει να αναλυθούν, ως πρόεκταση, στο μάθημα της Γλώσσας.

Σκοποί και στόχοι της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ποιοτική και ποσοτική προσέγγιση και καταγραφή των αναφορών στην οικογένεια και τα μέλη της στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου ως προς τη μορφή, τον τρόπο και το περιεχόμενο των αναφορών.

Ειδικότερα, στους στόχους της μελέτης περιλαμβάνονται:

- η εξέταση της παρουσίας του θεσμού της οικογένειας και των μελών της,
- η εξέταση των διαφοροποιήσεων ως προς τη συχνότητα και τον αριθμό των αναφορών μεταξύ διαφορετικών μορφών οικογενειών (πυρηνικής, διευρυμένης, ανάδοχης, μονογονεϊκής, άλλων σχημάτων),

Στο σημείο αυτό σημειώνεται ότι η διεξαγωγή της μελέτης, η διερεύνηση του σκοπού και η εξέταση των υποθέσεων διέπονται από τους ακόλουθους περιορισμούς και οριοθετήσεις:

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης εξετάσθηκε η έννοια της οικογένειας και των μελών μόνο στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου, ο αριθμός των εξεταζόμενων μεταβλητών ήταν εννοιολογικά, θεωρητικά και στατιστικά περιορισμένος, ενώ δεν αναλύθηκαν τα κείμενα των βιβλίων Γλώσσας και Ανθολογίου που περιέγραφαν «οικογένειες» ζώων.

Μέθοδος

Αναφορές – Καταγραφές

Στο πλαίσιο της έρευνας αναλύθηκαν τα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου των έξι τάξεων του Δημοτικού Σχολείου. Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν όλες οι αναφορές σχετικά με την έννοια της οικογένειας και των μελών αυτής. Καταγράφτηκαν συνολικά εκατόν ενενήντα δύο (192) αναφορές συναφείς με την έννοια της οικογένειας. Από το σύνολο των αναφορών που αναλύθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης εβδομήντα επτά (77) αναφορές (ποσοστό 40.1%) προέρχονταν από τα Ανθολόγια και εκατόν δεκαπέντε (115) αναφορές (ποσοστό 59.9%) από τα βιβλία της Γλώσσας.

Ανάλυση περιεχομένου – Διαδικασία συλλογής των δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου (content analysis). Ειδικότερα, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης υπήρξε διαμόρφωση των κατηγοριών ως προς:

- τα πρόσωπα της οικογένειας και των μελών της (οικογένεια / γονείς, μητέρα, πατέρας, αδέρφια, γιος / κόρη, παππούς / γιαγιά, συγγενικά πρόσωπα).
- τη μορφή της οικογένειας (πυρηνική, διευρυμένη, μονογονεϊκή, αναδοχη οικογένεια, άλλα σχήματα οικογένειας).
- το είδος της αναφοράς (εμπειρία–γνώση–μάθηση, οικογενειακές δραστηριότητες, συναίσθημα, αξίες, απλή αναφορά), δηλαδή καταγράφεται με ποιο τρόπο αναφέρονται τα πρόσωπα του κειμένου.

- το περιεχόμενο του κειμένου όπου εντοπιζόταν η αναφορά (ιστορικό, θρησκευτικό, ψυχοκοινωνικό, παιδαγωγικό – επιμορφωτικό).
- τη μορφή αναφοράς (θετική, αρνητική, ουδέτερη).
- τη συχνότητα αναφοράς, καταγραφόταν δηλαδή αριθμητικά η συχνότητα της εμφάνισης της αναφοράς του κάθε προσώπου.

Η μονάδα καταγραφής που χρησιμοποιήθηκε, η οποία αναφέρεται στη μικρότερη μονάδα καταγραφής προκειμένου να ελεγχθεί ο σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, ήταν η λέξη, ενώ ως μονάδα ανάλυσης ήταν το μάθημα (Τσιπλητάρης, Α. & Μπαμπάλης, Θ., 2006). Η αξιολόγηση των αναφορών ως προς τις κατηγορίες που εξετάσθηκαν στο πλαίσιο της έρευνας έγινε από τους ερευνητές και έναν ανεξάρτητο αξιολογητή, ο οποίος ήταν γνώστης της μεθόδου ανάλυσης περιεχομένου μεταξύ των οποίων σε όλες τις αναφορές επιτεύχθηκε υψηλός βαθμός συμφωνίας (90%) (Bos & Tarnai, 1999· Carney, 1972· Χασάνδρα & Γούδας, 2003).

Στατιστική ανάλυση

Κατόπιν της συλλογής των δεδομένων – στοιχείων της έρευνας και πριν από το στάδιο της στατιστικής ανάλυσης, πραγματοποιήθηκε η κωδικοί-ηση και η καταχώρηση των στοιχείων σε βάση δεδομένων. Μετά την ολοκλήρωση της καταχώρησης πραγματοποιήθηκε επανέλεγχος για τον έλεγχο και τη διαπίστωση της ακρίβειας εισαγωγής των στοιχείων, για τον εντοπισμό πιθανών σφαλμάτων εισαγωγής και τη διόρθωσή τους. Για τη στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκαν δείκτες περιγραφικής στατιστικής, διασταυρωμένης ταξινόμησης σε πίνακες, καθώς επίσης t-test ανεξαρτήτων δειγμάτων και ανάλυση διακύμανσης βάσει του στατιστικού προγράμματος S.P.S.S. (Ανδρεαδάκης & Βάμβουκας, 2005· Siegel & Castellan, 1988· Argesti, 1990· Daniel, 1990· Tabachnick & Fidell, 2006).

Ευρήματα

Από το σύνολο των εξήντα επτά (67) αναφορών των βιβλίων της Γλώσσας και του Ανθολογίου στη μορφή της οικογένειας οι πενήντα τρεις (53) αναφορές παραπέμπουν σε πυρηνική οικογένεια (ποσοστό 79.1%), οι έξι (6) αναφορές στη διευρυμένη οικογένεια (ποσοστό 8.9%), τρεις (3) αναφορές στη μονογονεϊκή οικογένεια (ποσοστό 4.5%), τρεις (3) αναφορές στην οικογένεια με υιοθετημένο παιδί (ποσοστό 4.5%), ενώ δύο (2) αναφορές υποδηλώνουν άλλες μορφές ή άλλο σχήμα οικογένειας (ποσοστό 3.0%). Τα αποτελέσματα δείχνουν με σαφήνεια ότι η συντριπτική πλειοψηφία των αναφορών στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου σχετίζεται με στην πυρηνική μορφή οικογένειας, ενώ περιορισμένος αριθμός αναφορών υπάρχει για τις μορφές της διευρυμένης, της μονογονεϊκής, της ανάδοχης οικογένειας και των άλλων σχημάτων οικογένειας.

Ως προς τα πρόσωπα που παρουσιάζονται στις αναφορές των βιβλίων, οι καταγραφές ήταν οι ακόλουθες. Σε σαράντα εννιά (49, ή ποσοστό 25.5%) καταγραφές αναφέρεται η έννοια της οικογένειας/ γονείς, σε εκατόν έντεκα (111, ή ποσοστό 47.8%) στη μητέρα, σε εξήντα οκτώ (68, ή ποσοστό 35.4%) στον πατέρα, σε σαράντα τέσσερις (44, ή ποσοστό 32.9%) στα αδέρφια, σε σαράντα τέσσερις (44, ή ποσοστό 32.9%) στον παππού ή/ και τη γιαγιά, σε σαράντα μία (41, ή ποσοστό 31.4%) σε γιο ή/ και κόρη, σε τριάντα πέντε (35, ή ποσοστό 18.2%) σε συγγενικά πρόσωπα (θείο, θεία, εξαδέρφος/η κ.ά.). Σε μια πιο λεπτομερή εξέταση των καταγραφών, στις αναφορές της μητέρας δύο (2) αναφέρονται σε μητριά και μία (1) αναφορά στη θετή μητέρα, τρεις (3) αναφορές των εννοιών του πατέρα αναφέρονται στην έννοια πατριός, ενώ στην κατηγορία αδερφός/ή/ια δύο (2) καταγραφές αναφέρονται σε ετεροθαλή αδέρφια.

Αναφορικά με το περιεχόμενο των κειμένων, από τις αναφορές που καταγράφηκαν στο σύνολο της έρευνας, είκοσι δύο (22, ή ποσοστό 11.5%) αναφορές κατηγοριοποιήθηκαν ως ιστορικού περιεχομένου, δέκα οκτώ (18, ή ποσοστό 9.4%) ως θρησκευτικού περιεχομένου, εκατόν τριάντα δύο (132,

ή ποσοστό 68.8%) ως ψυχοκοινωνικού περιεχομένου, ενώ τέλος σαράντα τρεις (43, ή ποσοστό 22.4%) ως εκπαιδευτικού-παιδαγωγικού περιεχομένου.

Εξετάζοντας στη συνέχεια σε ποιες έννοιες (είδος αναφοράς) παραπέμπουν οι αναφορές επί του συνόλου των δύο βιβλίων, η αναφορά στην έννοια της οικογένειας σε σαράντα τέσσερις (44) αναφορές (ή ποσοστό 22.9%) σχετιζόταν με θέματα εμπειρίας – γνώσης – μάθησης, πενήντα μία (51) αναφορές (ή ποσοστό 26.6%) με οικογενειακές δραστηριότητες, ογδόντα εννιά (89, ή ποσοστό 46.4%) με συναίσθημα, ενώ με εβδομήντα τέσσερις καταγραφές (74, ή ποσοστό 38.5%) δεν εμπειρέχουν κάποια έννοια, αλλά αποτελούν απλές αναφορές της οικογένειας και των προσώπων. Επίσης, είκοσι (20) αναφορές (ποσοστό 10.4%) είχαν αξιακό περιεχόμενο, όπως σεβασμό, ισότητα, ελευθερία, συναγωνισμό κ.ά., ενώ τέλος εννιά (9) αναφορές (ή ποσοστό 4.7%) παρέπεμπαν σε άλλες έννοιες.

Όσον αφορά τη μορφή αναφοράς, εκατόν πενήντα δύο (152, ή ποσοστό 79.2%) αναφορές ήταν θετικές, τριάντα οκτώ (38) αναφορές (ποσοστό 19.8%) ήταν ουδέτερες και δύο (2) αναφορές (ποσοστό 1.0%) ήταν αρνητικές.

Συζήτηση - Προτάσεις

Συνολικά, στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου καταγράφτηκαν αρκετές αναφορές σχετικά με την οικογένεια και τα μέλη της, στοιχείο το οποίο δείχνει ότι η έννοια της οικογένειας και των μελών της παρουσιάζεται ιδιαίτερα συχνά στα βιβλία και των έξι τάξεων του Δημοτικού σχολείου. Το γεγονός αυτό σημειώνει ότι η οικογένεια αποτελεί θέμα, έννοια και χαρακτηριστικό το οποίο είναι ενταγμένο μέσα στη διδακτική και την εκπαιδευτική διαδικασία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ειδικότερα, αναφορές στην οικογένεια και τα μέλη της υπάρχουν σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού σχολείου στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου, γεγονός που ανταποκρίνεται στους σκοπούς και στόχους του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ.

Ως προς το περιεχόμενο των αναφορών, τα αποτελέσματα της συχνοτικής κατανομής έδειξαν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των αναφορών ήταν ψυχοκοινωνικού περιεχομένου, δευτερευόντως επιμορφωτικού – παιδαγωγικού, γεγονός που επιβεβαιώνει τις ψυχολογικές και εκπαιδευτικές λειτουργίες της οικογένειας, ενώ σε πολύ μικρότερο βαθμό ήταν ιστορικού και θρησκευτικού περιεχομένου.

Ένα σημαντικό ποσοστό των αναφορών στην έννοια της οικογένειας και των μελών της έχει ως ρόλο τη μεταφορά εμπειριών, τη μετάδοση γνώσεων, αλλά τη μάθηση με την ευρεία έννοια. Επίσης, σημαντικό ποσοστό των αναφορών παραπέμπει σε οικογενειακές δραστηριότητες (26.6%), ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό έχει συναισθηματικό υπόβαθρο που σχετίζεται με την οικογένεια και τα μέλη της (46.4%): Τέλος, ένα μικρότερο ποσοστό παραπέμπει στην παρουσίαση αξιών, όπως η ισότητα, ο σεβασμός, ο συναγωνισμός, η ελευθερία κ.ά.

Όσον αφορά τη μορφή αναφοράς, οι συχνοτικές κατανομές της έρευνας έδειξαν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των αναφορών ήταν θετικές (152 αναφορές, περίπου 79%), σε μικρότερο ποσοστό ήταν ουδέτερες (38 αναφορές, περίπου 20%), ενώ οι αρνητικές αναφορές ήταν μόλις δύο (2, 1.0%). Το στοιχείο αυτό δείχνει με ιδιαίτερη σαφήνεια ότι η μορφή παρουσίασης της οικογένειας και των μελών της βρίσκεται σε θετική κατεύθυνση, ενώ σε λίγες περιπτώσεις είναι σε ουδέτερη κατεύθυνση.

Αναλυτικότερα, βάσει της ποιοτικής ανάλυσης προέκυψαν τα παρακάτω:

Την πρώτη αναφορά σε πυρηνική οικογένεια συναντούμε στο κείμενο «Η μετακόμιση»: (Γλώσσα, Α', τεύχος β': 44):

«...Ο Άρης και η Μαρίνα κοιτούσαν από το παράθυρο.

— Να έχονν άραγε παιδιά οι καινούριοι μας γείτονες; αναρωτήθηκε η Μαρίνα. Τότε είδαν έναν εργάτη να ξεφορτώνει ένα κόκκινο παιδικό ποδήλατο».

Ακολουθούν βέβαια και άλλες αναφορές στα τεύχη της Γλώσσας και του Ανθολογίου.

Ως προς τις μορφές οικογένειας πυρηνική, διευρυμένη, άλλο σχήμα, άλλοτε είναι ευδιάκριτο ότι το κείμενο αναφέρεται σε πυρηνική οικογένεια, άλλοτε όχι.

Στο κείμενο «Στο σινεμά» δεν διαπιστώνεται η μορφή της οικογένειας: «Ο μπαμπάς μου, ο ξάδελφός μου κι εγώ, πήγαμε στο σινεμά, για να δούμε την ταινία «Φαντασία» (Γλώσσα Β', τ. α': 64).

Θα μπορούσαμε να ερμηνεύσουμε την παρουσία των προσώπων σε τέτοιου είδους κείμενα, ως απεικόνιση του τρόπου ζωής των σημερινών οικογενειών όπου οι δραστηριότητες των παιδιών αναλαμβάνονται από τον ένα εκ των δύο γονέων αποκλειστικά ή εναλλάξ.

Αναφορά σε πυρηνικές οικογένειες με κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γίνεται για τις οικογένειες με υιοθετημένο παιδί. Διαπιστώνουμε τρεις αναφορές για την υιοθεσία ως εξής: «Μία οικογένεια ανάμεσα στις άλλες» (Γλώσσα ΣΤ', τ. β': 93).

«Το καυκασιανό παραμύθι» του Ι.Δ. Ιωαννίδη (Ανθολόγιο Ε' & ΣΤ': 99).

«Η ιστορία του Ερνέστου» του Μερσέ Κόμπαν
(Ανθολόγιο Γ' & Δ': 41–43).

Αναφορά στον πατέρα εντοπίζεται για πρώτη φορά προς το τέλος του β' τεύχους της Γλώσσας της Α' τάξης «Αρχαίοι μύθοι» (σελ. 74).

Έχουν προηγηθεί αναφορές στον παππού, στη μητέρα, στο θείο, στην αδελφή, αλλά και αναφορές στους γονείς γενικά. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι η απουσία της μορφής του πατέρα απ' τα πρώτα κείμενα απεικονίζει την πραγματική «απουσία» του από τις καθημερινές δραστηριότητες του παιδιού λόγω φόρτου εργασίας, την απουσία του απ' το σπίτι για πολλές ώρες και τη μικρή ενασχόλησή του στο μεγάλωμα των παιδιών. Είναι εξάλλου γνωστή πλέον η φράση: «ο πατέρας του Σαββατοκύριακου» (Κορωναίου, 1996).

Στο κείμενο «ο Κεραμιδοτρέχαλος», στο εισαγωγικό κείμενο διαβάζουμε: «Ο Μπόμπιρας, ένα αγοράκι που ζει σε μία μεγαλούπολη, παιζει μόνος του στο δωμάτιό του με ένα φανταστικό σκύλο, τον Μπόμπο, αφού μεγαλύτερός του αδερφός, ο Κίκος δεν θέλει να παίζει μαζί του. Η μητέρα του είναι συνέχεια απασχολημένη με τη δουλειά της και ο πατέρας λείπει διαρκώς από το σπίτι...» (Γλώσσα Δ', τ. β': 74).

Η μορφή της μητέρας κατέχει σημαντική θέση στα κείμενα. Ενδεικτικά παραθέτουμε το ποίημα « Η μάνα μου» του Λ. Παπαδόπουλου:

«Η μάνα μου φοράει τσεμπέρι
σαν τις μανάδες τις παλιές.
Παίρνει την Παναγιά απ' το χέρι
και τρέχουν νε στις γειτονιές
και σμίγουν νε με τον κοσμάκη
που λέει το ψωμί ψωμάκι.

Κι όταν γυρνάνε κούτσα κούτσα
σαν δυο σκιές μες στη βραδιά
με τα φτωχόρουχά τους λούτσα
από βροχή και λασπονριά
δεν ζέρω να τις ζεχωρίσω
ποιανής το χέρι να φιλήσω.» (Ανθολόγιο Ε' & ΣΤ': 81).

Αναφορά γίνεται επίσης στο πρόσωπο της μητριάς και του πατριού. Έτσι διαβάζουμε:

«Το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά»: «Μόλις το άκουσε η μητριά έκλεισε το καλό κορίτσι στο κοφίνι, πήρε τα χρυσά ρούχα και τα έβαλε στη δική της κόρη. Έφτασε και η σειρά τους να πάνε το βασιλόποντο στο σπίτι τους και του λέει η μητριά:

— Της κόρης μου είναι τα ρούχα και τα παπούτσια, αυτή θα πάρεις γυναίκα». (Ανθολόγιο Α' & Β': 82–83).

Επίσης, αρνητική χροιά στην αναφορά στο πρόσωπο της μητριάς εντοπίζουμε στο κείμενο «Ο Τζοβάνι» της Λιλίκας Νάκου: «Τον πατέρα μου τον πιάσανε οι Γερμανοί ... Η μητριά μου πούλησε τα πράγματα κι έφυγε, δεν έχουμε πια σπιτικό!» (Ανθολόγιο Γ' & Δ': 104).

Αναφορές στο πρόσωπο του πατριού εντοπίζουμε στα:

«Η αιμοδοσία» της Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου (Ανθολόγιο Γ' & Δ': 135).

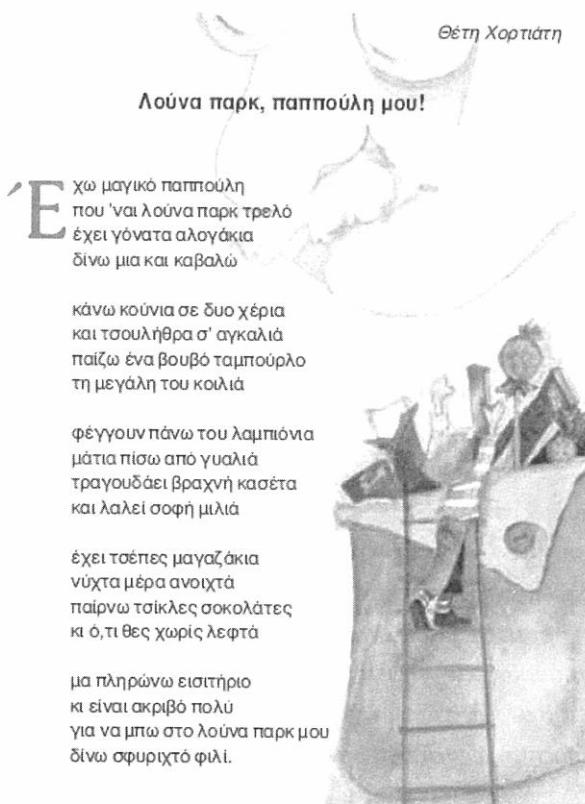
«Η μαμά μας η θάλασσα» Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου (Ανθολόγιο Ε' & ΣΤ': 95).

«Μία οικογένεια ανάμεσα στις άλλες» (Γλώσσα ΣΤ', τ. β': 93).

Στα κείμενα των βιβλίων της Γλώσσας και του Ανθολογίου κυρίως της Α' τάξης αναφέρεται το πρόσωπο του παππού, άλλοτε συμμετέχοντας, άλλοτε ως εικόνα ή και με τους δυο τρόπους. Η πρώτη αναφορά στο πρόσωπο του παππού γίνεται στο κείμενο: «Πεπόνι, πεπόνι» (Γλώσσα Α', τ. α': 26).

Η αναφορά βρίσκεται στο τρίτο μάθημα- κείμενο της 2ης ενότητα αφού έχουν προηγηθεί δύο κείμενα όπου γίνεται αναφορά στη μητέρα.

Ιδιαίτερα στοργική είναι η μορφή του παππού όπως παρουσιάζεται στο κείμενο: «Λούνα παρκ, παππούλη μου!» Θέτης Χορτιάτη, (Ανθολόγιο Γ' & Δ': 39).

Παρατηρούμε ότι στα κείμενα ο παππούς παρουσιάζεται να βρίσκεται κοντά στα εγγόνια του σε δραστηριότητες που αναφέρονται στον ελεύθερο χρόνο τους. Αυτό ίσως απεικονίζει την αμοιβαία τρυφερότητα και αγάπη παππού-εγγονών, αλλά και τις ανάγκες της ελληνικής οικογένειας, η οποία εξαρτημένη από τους γονείς του ζευγαριού, λόγω της εργασίας της μητέρας, τους αναθέτει τη φύλαξη και τη φροντίδα των παιδιών της νηπιακής ηλικίας και των πρώτων τάξεων του Δημοτικού σχολείου.

Οι αναφορές στη μονογονεϊκότητα που εντοπίσαμε στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου ήταν μόνο τρεις. Δύο στα βιβλία της Γλώσσας και μία στο Ανθολόγιο της Ε' και ΣΤ'. Παρουσιάζεται δε μόνο η μονογονεϊκότητα λόγω χηρείας. Επίσης, σε μια καταγραφή παρουσιάζεται ως κατάσταση το διαζύγιο και η μονογονεϊκότητα που προκύπτει.

Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι δεν υπάρχει σύγκλιση μεταξύ των σκοπών και στόχων του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και των βιβλίων Γλώσσας και Ανθολογίου ως προς τη συγκεκριμένη ενότητα, αφού δεν παρουσιάζονται επαρκώς όλες οι μορφές οικογένειας και δη της μονογονεϊκής οικογένειας. Οι αναφορές αυτές κρίνονται αναλογικά ελάχιστες σε σχέση αφενός με την έκταση του φαινομένου της μονογονεϊκότητας, αφετέρου με την πολυμορφία με την οποία παρουσιάζεται πλέον.

Επίσης, πρόσωπα όπως της μητριάς, της θετής μητέρας και του πατριού παρουσιάζονται σε μικρό βαθμό στα κείμενα των βιβλίων, εισάγοντας περιορισμένα έννοιες πέραν αυτών της φυσικής μητέρας ή του φυσικού πατέρα. Ωστόσο, θα ήταν σκόπιμο να προβάλλονται συχνότερα, αφού στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας τα συγκεκριμένα πρόσωπα συναντώνται συχνότερα. Με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται ο στιγματισμός προς τη συγκεκριμένη δομή της οικογένειας ή τους συγκεκριμένους ρόλους και διαμορφώνεται κλίμα αποδοχής για τους αποδέκτες αυτών των καταστάσεων, που είναι τα παιδιά.

Αντιθέτως, κρατώντας ουδέτερη στάση ή αποφεύγοντας να αναλυθούν κάποια από τα προβλήματα ο μαθητής/τρια απομακρύνεται από την άμεση εμπειρία του και στερείται την ευκαιρία να μοιραστεί τις εμπειρίες του, να ταυτιστεί και να εξωτερικεύσει τα συναισθήματά του, ενώ ερευνητικά

έχει αναδειχθεί ότι οι αναμενόμενες αντιδράσεις των παιδιών της σχολικής ηλικίας στη μονογονεϊκότητα μετατίθενται στο ευρύτερο περιβάλλον και στο σχολείο (Allison & Furstenberg, 1989· Guidubaldi & Perry, 1985· Wallerstein & Kelly, 1980).

Αρνητικά συναισθήματα, όπως ο θυμός ή οι συγκρουσιακές καταστάσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας, δεν παρουσιάζονται, γεγονός που καταδεικνύει ότι δεν θίγονται ζητήματα που αφορούν τη φορτισμένη με εντάσεις και συγκρούσεις ατμόσφαιρα που πιθανόν να εμφανίζεται σε κάποιες οικογένειες, ανεξάρτητα από τη μορφή τους (Wallerstein & Blakeslee, 2003). Η ζήλια παρουσιάζεται σε μια καταγραφή (μεταξύ ετεροθαλών αδερφών) , ενισχύοντας την προαναφερθείσα άποψη.

Συνοψίζοντας, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η παρουσίαση του θεσμού της οικογένειας κατέχει ικανοποιητική θέση ανάμεσα στα άλλα θέματα. Η οικογένεια, και δη η πυρηνική της μορφή, παρουσιάζεται επαρκώς στα βιβλία της Γλώσσας και του Ανθολογίου χωρίς ιδεολογική φόρτιση. Τα μέλη της είναι απαλλαγμένα από έντονα διακριτούς ρόλους που υπόκεινται σε κοινωνικά στερεότυπα. Αντιθέτως, συμμετέχουν ισότιμα στις δραστηριότητες. Τα πρόσωπα, και κυρίως οι γονείς, αλλά και ο παππούς με τη γιαγιά, υποστηρίζουν τα μικρότερα μέλη των οικογενειών και παρουσιάζονται δείχνοντας στοργή, ενδιαφέρον, αγάπη. Χωρίς να θίγονται ή να αναλύονται ζητήματα ισότητας, ίσης προσφοράς, με διδακτισμό, δίνεται η αίσθηση ότι οι αξίες αυτές διαπνέουν τη ζωή των κεντρικών προσώπων.

Ωστόσο, η παρουσίαση άλλων μορφών οικογενειών, όπως, για παράδειγμα, της μονογονεϊκής δεν είναι επαρκής, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στους σκοπούς και στόχους των Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ., καθώς επίσης και στις σύγχρονες «επιταγές», αφού η συγκεκριμένη μορφή καταλαμβάνει πλέον συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό στους επίσημους στατιστικούς δείκτες της Ε.Σ.Υ.Ε (2008).

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ανδρεαδάκης, Σ. Ν. & Βάμβουκας, Ι. Μ. (2005). *Οδηγός για την εκπόνηση και τη σύνταξη γραπτής ερευνητικής εργασίας*. Αθήνα: Ατραπός.

Αρχοντόγλου, Α. (2005). *Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη.

Βαγιάνος, Γ. (1992). *Ο θεσμός της οικογένειας στα σχολικά βιβλία. Συμβολή στη διδακτική των Θρησκευτικών και της Ιστορίας της Γ' Δημοτικού*. Αθήνα: Έλαφος.

Βικιπαίδεια, *Οικογένεια*. Ανακτημένο στις 12/10/2008 από το διαδικτυακό τόπο <http://el.wikipedia.org>.

Γενική Γραμματεία Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (2008). *Στατιστικές φυσικής κίνησης πληθυσμού: Ανάλυση δημογραφικών μεγεθών (γάμων – γεννήσεων – θανάτων)*. Ανακτημένο στις 15-10-2008 από το διαδικτυακό τόπο: www.statistics.gr.

Γεωργίου-Νίλσεν, Μ. (1980). *Η οικογένεια στα αναγνωστικά των Δημοτικού*. Αθήνα: Κέδρος.

Κατάκη, Χ. (1998). *Οι τρεις ταυτότητες της ελληνικής οικογένειας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κανταρτζή, Ε. (1991). *Η εικόνα της γυναικας. Διαχρονική έρευνα των αναγνωστικών βιβλίων των Δημοτικού σχολείου*. Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδη.

Κορωναίου, Α. (1996). *Κοινωνιολογία των ελεύθερον χρόνου*. Αθήνα: Νήσος.

Μουσούρου, Λ. Μ. (1993). *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπαμπάλης, Θ. (2005a). *Η κοινωνικοποίηση των παιδιού στη σχολική τάξη. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Ατραπός.

Μπαμπάλης, Θ. (2005b). *Παιδιά Μονογονεϊκών Οικογενειών: βιοηθώντας στη σχολική προσαρμογή τους*. Αθήνα: Ατραπός

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2002). *Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών και αναλογικά προγράμματα σπουδών υποχρεωτικής εκπαίδευσης – Τόμος Α'*. Αθήνα.

Τσαούνης, Δ. Γ. (1984). *Χρηστικό λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Gutenberg.

Τσιάντης, Γ. (1993). *Η οικογένεια σε κρίση. Στο Γ. Τσιάντης (Επιμ.), Ανθολόγιο: Ψυχική υγεία των παιδιού και της οικογένειας* (σελ. 11 – 27). Αθήνα: Καστανιώτης.

Τσιπλητάρης, Φ. Α. & Μπαμπάλης Κ. Θ. (2006). *Δέκα παραδείγματα μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας*. Αθήνα: Ατραπός.

Υπ.Ε.Π.Θ. Π. Ι. (2006 & 2007). *Γλώσσα Α', Β', Γ', Δ', Ε', Στ' τάξεων*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

Υπ.Ε.Π.Θ. Π. Ι. *Ανθολόγιο* (2006). *Α' & Β', Γ' & Δ', Ε' & ΣΤ' τάξεων*. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

Φραγκουδάκη, Α. (1978). *Τα αναγνωστικά βιβλία των Δημοτικού σχολείου. Ιδεολογικός πειθαναγκασμός και παιδαγωγική βία*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Χασάνδρα, Μ. & Γούδας, Μ. (2003). Κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας στην ποιοτική – ερμηνευτική έρευνα. *Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρίας Βορείου Ελλάδος «Ποσοτική και Ποιοτική Έρευνα στην Ψυχολογία».*

Ξενόγλωσση

- Allison, P. & Furstnberg, F. (1989). How marital dissolution affects children: Variations by age and sex. *Developmental Psychology, 25*, 540-549.
- Argesti, A. (1990). *Categorical data analysis*. John Wiley and Sons: New York.
- Bos, W., & Tarnai, C. (1999). Content analysis in empirical social research. *International Journal of Educational Research, 31*, 659-671.
- Carney, T.F. (1972). *Content analysis: A technique for systematic inference from communications*. London: B.T. Batsford.
- Daniel, W. W. (1990). *Applied nonparametric statistics*. PWS-Kent.
- Guidubaldi, J., & Perry J. D. (1985). Divorce and mental health sequel for children: A two-year follow up of a nationwide sample. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry, 24*, 531 – 537
- Siegel, S. & Castellan, N. J. (1988). *Nonparametric statistics for the behavioral sciences* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L. S. (2006). *Using multivariate statistics* (5th ed.). New York: Pearson Education.
- Wallerstein, J. S., & Kelly, J. B. (1980). *Surviving the breakup: How children actually cope with divorce*. New York: Basic Books.
- Wallerstein, J.S., & Blakeslee, S. (2003). *What about the kids? Raising your children before, during and after divorce*. New York: Hyperion Press.

ABSTRACT

Family as presented in the Language and Literature textbooks of the Greek Primary School

Family is considered to be a social institution, which not only follows the pace of the progress society is making but also influences it through the application of personal choices and expressions.

By studying family throughout centuries, it has been found out that it is constantly changing and taking various forms. The form of nuclear family has been dominant nowa-

days, coexisting, though, with other alternative forms such as the expanded one, the single-parent one, the adopting one, the reformed one to name but a few, since contemporary societies appear to be more flexible as far as the needs, the values, the institutions and mostly the choices are concerned.

In order to find out whether school projects the family institution, refers to its constituent parts or analyses its forms helping thus, towards their acceptance and consequently contributing to children's smooth adaptation in school and society in general, it is considered of pivotal importance to study the frequency and the way the family institution and its forms appear in the new textbooks of Greek Language and Anthology that are currently being taught in Primary Schools.

For the purposes of the present study, the New Cross-Thematic Curriculum and the corresponding syllabi have been under scrutiny in order to find out whether family and its forms are included in their aims and objectives. More specifically, the method of content analysis has been chosen for the textbooks of Greek Language and Anthology for all grades of Primary School.

For the statistical analysis of the results, descriptive statistics, cross-tabulation statistics, independent sample t-tests and analysis of variance have been used, based on S.P.S.S.

According to the results of the study, the family institution has sufficiently been presented among other psycho-pedagogical and sociological issues. Family and its nuclear form in particular are sufficiently presented in the textbooks of Greek Language and Anthology. Its members equally participate in all activities. Not only do parents support the younger family members but also grandparents and they are presented in a way showing affection, interest and love.

However, the other family forms, such as the single-parent one, are not satisfactorily presented, a fact which is not in compliance with the aims and objectives of the New Cross-Thematic Curriculum and the contemporary 'trends', according to which the particular form is fast gaining grounds.